

B S Ingemann

Af Johan Stoltze Jørgensen

Efter at vi ved reformationen havde forladt katolicismen, kunne præsterne gifte sig og få børn, og de præsteslægter der da voksede frem, fik umådelig betydning for dansk åndsliv. Der er udgået mange fremragende mennesker fra disse slægter, som har udmærket sig på forskellige måder. En af dem var Bernhard Severin Ingemann. Han har skrevet 41 af de 368 salmer, der findes i vort samfunds salmebog, og det er nogle af de salmer vi slider mest på.

Han blev født i revolutions året 1789 som søn af præsten Søren Ingemann i Torkilstrup på Falster og var altså 6 år yngre end Grundtvig. I sin "Levnedsbog" skriver han selv om sit liv, og giver en spændende og meget følsom beretning om barndomshjemmet i præstegården. Tonen der var ikke, hvad vi ville kalde "hellig". Den var fredelig, kærlig og i grunden gudfrygtig, men også munter og livlig. Ganske vist skiftedes børnene (der var 8) til at læse bordbønnen, men salmer og bibelsk sprog hørtes næsten aldrig uden for kirken. Ofte hørtes munter sang, spøg, dans og selskabelig glæde i præstegården. Moderen lærte i stilhed børnene deres morgen- og aftenbøn, men pietistisk stilhed og hængehovedhed var der ingenting af. Den lille Bernhard nærrede en ubegrænset tillid til "Vorherre" som den allevegne nærværende Fader og Skaber, der var uendelig god og ville give lille Bernhard det, han bad om, hvis det var godt.

I 1799 døde den gamle pastor Ingemann, og familien måtte forlade præstegården. De større brødre var godt i vej, og da Bernhard som en dreng skulle holdes til bogen, valgte moderen at flytte til Slagelse, hvor der var en latinskole. Det var Ingemanns barndomsdrøm at blive præst, og der er mange, der på grund af salmedigtningen forbinder Ingemanns navn med præstegerningen, men det har ikke hold i virkeligheden. I 1806 blev han student med 1. karakter og begyndte et jurastudium, hvad han aldeles ikke havde lyst til. Han ville være digter, og allerede i rusåret skrev han både digte og sørgespil, men det hele gik op i røg sammen med hans få ejendele under bombardementet i 1807. I 1812 blev han forlovet med Lucie Mandix. Med hendes og hendes faders accept og efter mange besværligheder med sin egen familie opgav han jurastudiet for udelukkende at hellige sig digtekunsten, og i tiden 1812-17 skrev han 5 store dramaer og en række digte, bl.a. "De sorte riddere", der skaffede ham Grundtvigs venskab for resten af livet.

Samtiden modtog helt fra begyndelsen hans digtning med glæde, men nu var den nær ved at forgude ham. Selv Kamma Rahbek, Oehlenschlægers svigerinde, deltog i denne forgudelse og trak Ingemann frem i forgrunden på Oehlenschlægers bekostning.

Dengang var det kotume, at en digter skulle rejse udenlands, og i 1818-19 drog han sydpå til varmere lande, både til Tyskland, Schweiz, Frankrig og Italien. Ved hjemkomsten gav Grundtvig ham sin oversættelse af Saxo med et lille digt i tilgift. Det gav stødet til "Valdemar den store og hans mænd" og de andre historiske romaner, som blev folkelæsning gennem mange år. Nu er de jo nok forældede, bl.a. fordi Ingemann ikke rigtig magtede en god personkarakteristik. En middelalderlig helt kunne hos ham tale og opføre sig som en pæn ung mand på Ingemanns egen tid. Men historiske romaner fra dansk middelalder var et helt uopdyrket område. De var nok ikke blevet skrevet, hvis ikke Ingemann på sin rejse havde oplevet en åndelig frigørelse og havde fået tilskyndelser, der gik i den retning, bl.a. fra Walther Scott.

I 1822 var Ingemann blevet Lektor i dansk sprog og litteratur ved Sorø Akademi, hvortil han førte Lucie som sin hustru. Dernede sad han så og skrev sine historiske romaner, mens hun malede sine altertavler.

Når jeg har valgt at skrive om Ingemann, er det naturligvis for salmernes skyld. Han optrådte først som salmedigter i 1816 med "Hymner og højtidsange". Herefter kom i årenes løb en række salmesamlinger og herfra rummer vor salmebog 41 salmer. Det er måske ikke nødvendigt at remse dem op, men enkelte bør dog nævnes: "Glade jul", "Den store mester kommer", "Julen har bragt", "Et barn er født", "Til Himlene rækker din miskundhed Gud", "Der springer en kilde" og "Dejlig er jorden". Den sidste, som er en af de mest brugte salmer overhovedet, har sin egen historie: En dag trådte præsten Ferdinand Fenger fra Ljunge præstegård ind i hans stue med en af sine døtre. "Nu skal jeg synge Dem en melodi", sagde han, "som jeg finder overordentlig smuk". Han havde fundet en sang i et tysk kristeligt tidsskrift med overskriften "Ein altes Kreutzbruderlied" med tilhørende melodi. Det hed sig, at den på korstogenes tid blev sunget af korsfarere og pilgrimme på vej til Jerusalem. "Sangen er nu kommet ud blandt folk", fortalte Fenger, "og har i Tyskland bredt sig fra sted til sted, så den i mange egne synges af gamle og unge og af små børn". Fenger sang for Ingemann til datterens akkompagnement. "Ordene duer ikke", tilføjede han - og det var givet ikke dem, der havde gjort sangen til en folkesang i Tyskland - "men skriv nu nogle gode danske vers til denne vidunderlige melodi". Nogle dage efter fik Fenger et brev; og i det lå sangen:

Dejlig er Jorden, - prægtig er Guds himmel,
skøn er sjælenes pilgrimsgang

De ord lød første gang i Ljunge præstegård en Augustdag 1850. De har ingen tilknytning til den tyske tekst, der er en lovprisning af Jesus, men digtets overskrift har sikkert inspireret Ingemann. Pilgrimmenes tog blev løftet op i et højere plan: Hele menneskeslægtens pilgrimsgang gennem jordens dale. Det er ikke et tog af brødebetyngede syndere, men en skare glade menneskebørn, der vandrer frem gennem de favre riger på Jorden, mens "tonen fra Himlen" klinger med i deres sang:

Fred over Jorden
Menneske fryd dig...

Det har bl.a. sin forklaring i Ingemanns særlige form for religiøsitet. Som religiøs digter var han barnets sanger. Den korsfæstede er blevet til himmelkongen, der bærer barnet op til Gud på armen. Men til denne grundfølelse kom også stemningen i augustdagene 1850, hvor Danmark jo var i krig, med håb om snarlig fred på Jorden.

Ingemann følte sig egentlig i overensstemmelse med kirkelæren, men i sept. 1824 skrev han til Grundtvig: "At vi ikke skal gruble over vejene, når de kun fører til Guds rige, og at det er lige så forgæves som urigtigt at gå i rette med hinanden om syn og følelse, deri har du visselig også ret..." Men der var også punkter, han fraveg. Han kunne fx ikke komme overens med "kødets opstandelse", som han kaldte "ligenes opstandelse". I den anledning skrev Grundtvig i 1859 til ham: "...men siden du ikke blot har ytret tvivl om et led af den uforanderlige og urokkelige kristne grundlov, men vist en vis modbydelighed for kødets opstandelse, så er vi trods al anden enighed om kristelige anskuelser og lærdomme grund uenige om den kristne tro, som ingen enkelt kristen kan tage det mindste fra, lægge det mindste til eller forandre det mindste."

Ingemann bøjede sig heller ikke ubetinget og uden forbehold for den kristne dåbspagts form som et åbenbaret Guds ord, og det var ikke Jesu forsoningsdød, der optog ham, men Jesu rensende og frelsende virksomhed i menneskehjertet. Der er slagter i os alle, og derfor skal vi i smeltingen:

Den store mester kommer - fuldkærlig er hans id:
han sidder ved smeltingen - og lutrer sølvet med flid...

Ingemanns tidlige digte kunne være tynget af en "geistlig" tone, ja nogle var ligefrem fælt dogmatiske, men det var altsammen borte, da Morgen- og Aftensangene fremkom i 1837-39. Morgensangene er skrevet for børn - nogle for børn på asyl eller på Sorø Akademi. Aftensangene er stort set for voksne. Da de udkom, var det som om ingen bemærkede dem. Det var som om de først blev opdaget, da Weyse havde sat dem i musik. "Melodierne til så smukke sange komponerer sig selv", sagde Weyse en gang.

Man kan foretrække Ingemann frem for Grundtvig eller omvendt, men det må nødvendigvis bemærkes, at de to digtere var meget nære venner og ikke følte alvorlige modsætninger mellem sig, hvorimod de i mange år vedligeholdte en rig korrespondance. For Ingemann var Gud kærlighed, religionen var en levende hengiven sig til Guds førelse - og en sådan tryghed ved den, at den kunne frigøre os i kærlighed til Gud og næsten.